

Kapitel 17

Sociala berättelser och seriesamtal

För några år sedan gick jag, Anette, en utbildning för Birgitta Andersson. Där fick jag lära mig hur man kan använda sig av sociala berättelser och seriesamtal. Det är väldigt spännande att se vilken effekt dessa berättelser har på barnen. Sociala berättelser och seriesamtal är som att skriva en instruktion om hur någonting i vardagen fungerar.

Det är ett pedagogiskt arbetssätt, ett redskap för:

- elever som har svårt att fullt ut förstå den verbala kommunikationen.
- elever som behöver stimulera flera sinnen för att förstå.
- elever som har mindre bra arbetsminne.
- elever som har svårt att koncentrera sig.

Med hjälp av text och bild blir det lättare för en del elever att minnas. Det talade ordet försvinner ju i samma andetag som du sagt det, men det skrivna finns kvar på pappret. Det här är en bra arbetsmetod när man vill förändra ett barns beteende. Barnet känner sig inte påhoppat och behöver därför inte gå i försvar. Den sociala berättelsen ska beskriva och förklara för barnet ett mer ändamålsenligt sätt att bete sig i sociala situationer.

Sociala berättelser

Exempel 1.

Elias är en liten, energirik pojke på 8 år. Han är inte elak bara sprallig, När vi ska åka till badet krävs det att barnen kan stå i ett led, sitta stilla på bussen, klara av att klä av sig, duscha och byta om till badkläder samt lyssna på simläraren så att de vet vad de ska göra. Allt detta är svårt för Elias. Därför kantas hans vardag av mycket tjat, såsom ”Sitt still!”, ”Stå still!”, ”Kasta inte dina kläder på golvet!”... osv.

Allt detta tjat blir i praktiken sänkningar som gör att Elias inte tycker att det är lönt att ens försöka lyssna på vad vi säger till honom.

Han och jag pratar om det här, och jag föreslår att jag ska försöka hitta på ett sätt så att vi slipper allt tjat. Elias säger att han tycker att det verkar bra.

Jag går hem och skriver en social berättelse om hur det ska vara när vi ska åka till badet. Så här skrev jag:

Badet

Alla barn som går i 2:an åker och badar, för att lära sig att simma.

Det ska jag (Elias) också göra.

När jag åker till badet så står jag fint i ledet utan att puttats.

Jag sitter på min plats i bussen och sparkar inte på stolen framför.

På badet duschar jag och byter om till badkläder.

På badet lyssnar jag på Mattias och dem som hjälper honom.

När jag (Elias) klarar av detta så tjatar ingen på mig utan jag (Elias) får beröm.

Det är viktigt att börja berättelsen i allmänna ordalag så att det som jag vill att barnet ska klara av inte blir något konstigt eller märkvärdigt utan något som ”alla” gör. Det skapar för barnet en trygghet att veta att det inte är bara han eller hon som ska göra det här.

Följande vecka när vi ska åka och bada säger jag till Elias: ”Jag har något till dig. Vill du se?” ”Ja”, säger han.

Jag tar fram min sociala berättelse (se ovan) och ger den till honom. Han tar emot den och började genast läsa. När Elias läst färdigt frågar jag honom vad han tycker. Han svarar: ”Skitbra!”

Numera, när Elias glömmer sig, behöver jag bara titta på honom och fråga: ”Kommer du ihåg vad som stod på lappen?” Han svarar: ”Visstja.”

På detta sätt har vi kommit ifrån mycket av det negativa tjetet och fått en mycket bättre relation. Elias har blivit gladare och mera benägen att lyssna på vad vi säger åt honom.

Elias läser under en tid sin sociala berättelse varje gång som vi åker till badet.

När jag frågar honom om han har den med sig så har han oftast glömt den. Jag säger att det gör ingenting för jag har fler och så ger jag honom en

ny. Det är mycket viktigt att inte kommentera att han glömt lappen utan istället fokusera på hans intresse för att vilja förändra och förbättra sig.

Så, en dag, berättar Elias för mig att han tycker att det är svårt att ha lappen i badkassen, för den blir så skrynklig och svår att läsa då. Jag säger till honom att vi får fundera ut en lösning på det. Sedan föreslår jag att jag ska förminska lappen så att den inte blir större än ett kontokort och laminera den så att han kan ha den i fickan utan att den blir skrynklig. Han tycker att detta är en ”skitbra” idé.

Exempel 2.

Martin är också en pojke i 2:an. Han är ganska storväxt för sin ålder, så många tror att han är äldre än vad han är. Hans rörelser är ofta stora och yviga vilket gör att han inte sällan råkar göra sådant som att putta till kompisar när de står i ledet i matsalen, välta ut saker när han går förbi andra barn, eller sikta fel med slevan så att maten hamnar på golvet istället för på tallriken. För att dölja problemet spelar Martin ofta clown och tramsar och stökar. Han får under dagens lopp utstå en hel del tjat: ” Stå still!”, ”Se dig nu för!”, ”Tramsa inte!” osv. ...

Martin och jag pratar om det här. Då säger han att han tycker att det är jobbigt med alla som är på honom. Jag säger att jag har en idé hur vi kan göra för att det ska bli trevligare när han är i matsalen. Han ser skeptiskt på mig och rycker på axlarna. Jag säger att jag behöver till imorgon på mig för att komma på något bra. Han säger okej till det.

Jag sätter mig och skriver en social berättelse om maten åt Martin (se nästa sida):

Maten

Alla barn på skolan går till matsalen och äter.
Det ska jag (Martin) också göra.

När jag står i matledet måste jag hålla koll på mina händer, så att jag inte puttar på mina kamrater.

Utanför matsalen tvättar jag mina händer. Sen ställer jag mej fint i ledet igen.

Jag (Martin) tar mat och mjölk. Sen går jag och sätter mej och äter. Jag får prata med mina kamrater vid bordet, men inte tramsa och kladda med maten.

Gör jag som det står här, så får jag beröm istället för skäll.

Dagen efter träffar jag Martin igen och säger: "Du, jag har något till dig." Han ser lite skeptisk ut men blir ändå intresserad. Jag räcker över pappret med berättelsen på.

Han tar emot det och läser. När han läst färdigt frågar jag honom vad han tycker. Han tittar på mig och säger: "Bra!". Han läser den här sociala berättelsen varje dag i en vecka innan vi går till matsalen. Sedan säger han till mig att han kan den.

Jag får naturligtvis påminna honom ibland för att han inte ska falla tillbaka i sitt gamla beteendemönster, men då kan det räcka med en blick eller en harkling från mig. Då säger han: "Hoppsan glömde visst."

Seriesamtal

Seriesamtal är ett annat sätt att kommunicera med barn om olika situationer som kan uppstå i vardagen. Många gånger har det, när jag använt mig av denna metod, visat sig att det som jag trodde var självklart inte var det för barnen.

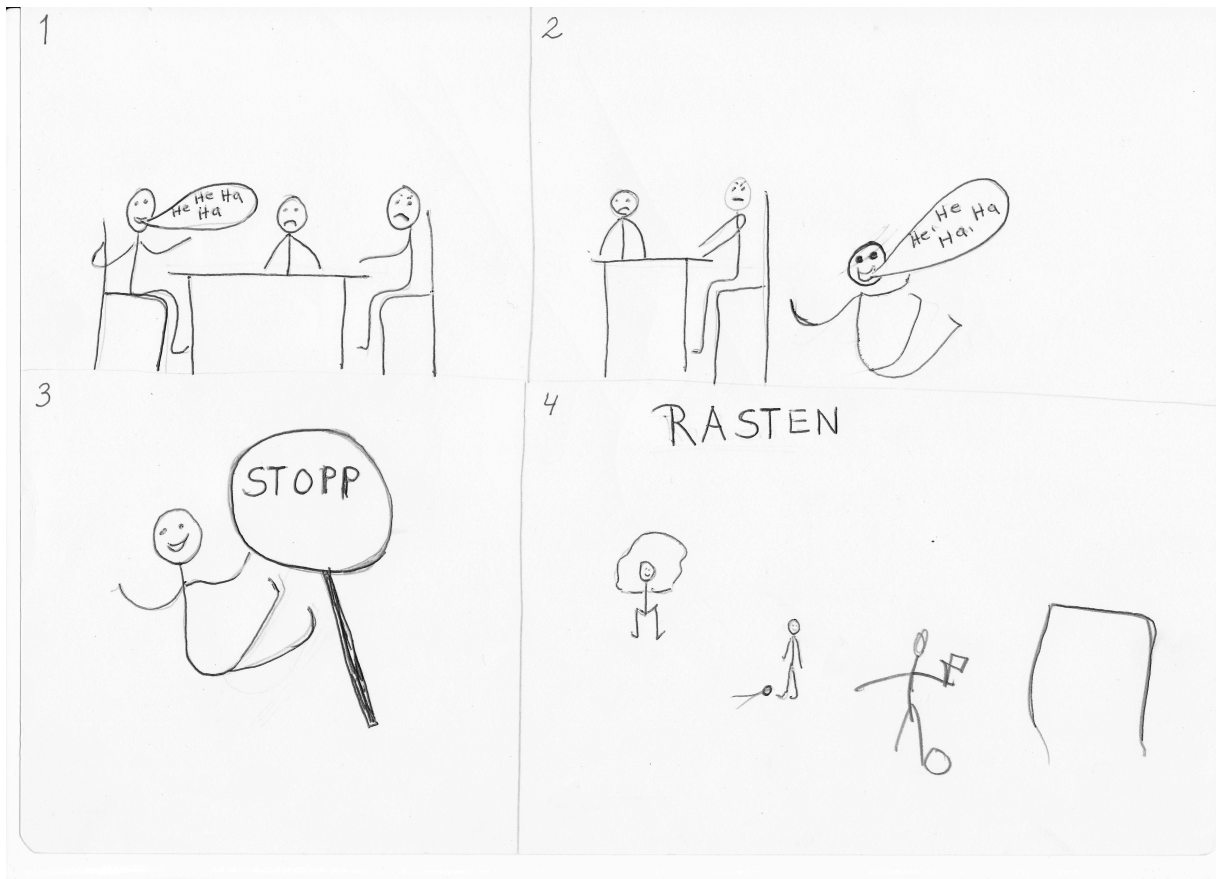
Man ritar tillsammans med det berörda barnet upp händelsen som en serie där först det här händer (bild 1), sedan det här (bild 2) osv. På detta

sätt blir det lättare för barnet att se sin egen roll i det som skett och även bli medveten om de andra barnens reaktioner.

Exempel 1.

Denna serie ritade jag till Armin som gick i första klass. Han hade jättesvårt för att sitta still på sin stol i klassrummet. Han kasade runt på stolen och inte alltför sällan föll han av stolen och hamnade på golvet och kröp rundor. Detta uppfattades som mycket störande av de andra eleverna i klassen.

När jag pratade med honom om det här kunde han inte alls förstå att andra barn kunde bli störda av vad han gjorde. Han sa till mig: ”Ja rör ju inte vid dom.” Han menade att rörde man inte vid dem så var det inget problem. Då ritade jag upp denna serie och så tittade vi tillsammans på hur de andra barnen såg ut i ansiktet när han kasade ner på golvet och stökade runt.

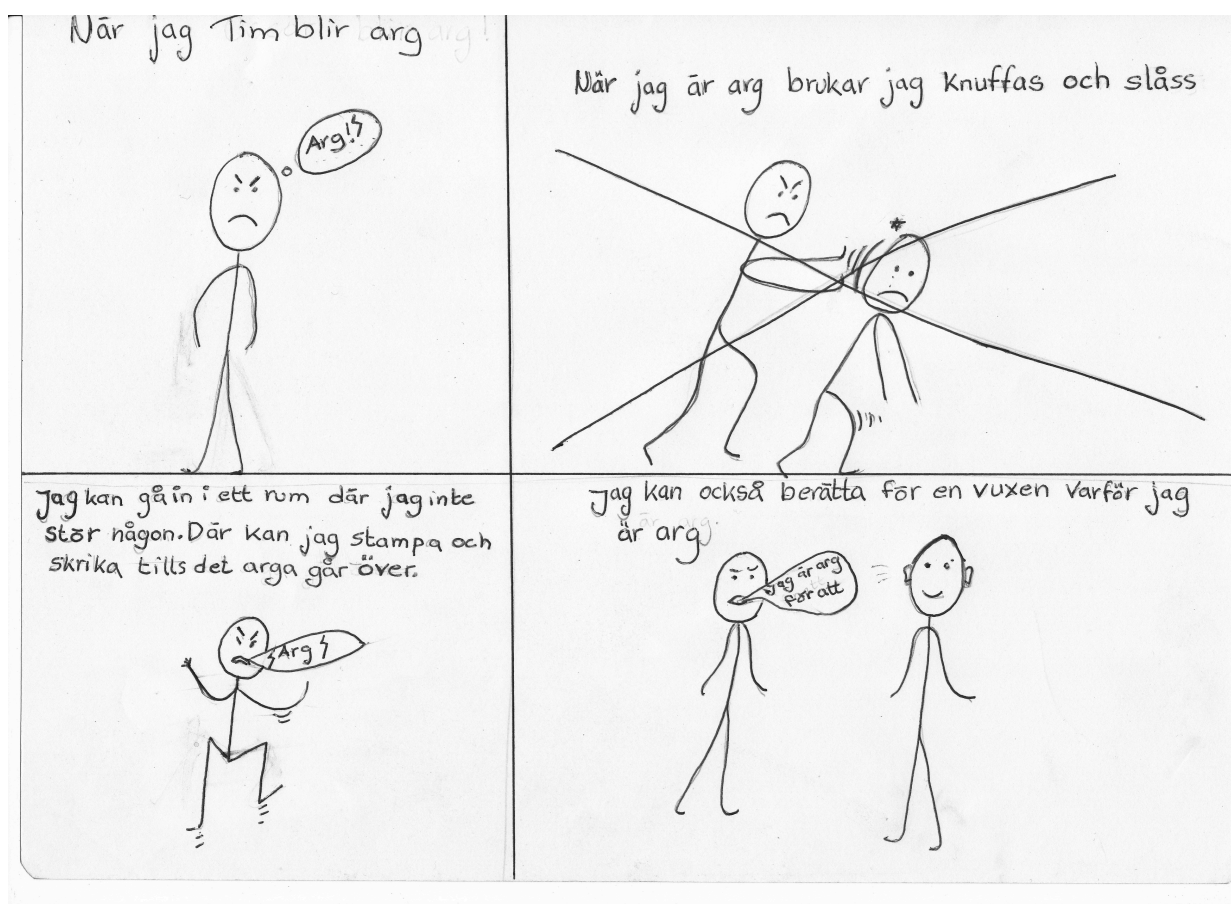

En ruta visar med sin stoppskylt att det inte är okej att kasa ner på golvet och stöka i klassrummet, och sista rutan visar för Armin var någonstans man får fara runt och leka.

Jag pratade med honom om vad de andra barnen tyckte om att han gjorde så här. Det var ju viktigt för honom att veta så att han själv kunde välja om han ville bli sedd som störig och jobbig. Det visade sig, när han och jag pratade, att han inte alls hade någon tanke på det. Han hade ju trott att det var okej att göra så här bara man inte rörde vid någon. När vi hade pratat och tittat på bilderna blev han mera medveten om hur han kunde läsa av sina kompisar, för att se vad som är okej och vad som inte är okej att göra.

Exempel 2.

Här handlar det om Tim, en pojke i första klass. (Vi har mött en annan Tim i kap. 11.) Han kunde bli arg på en kompis bara för att han skrattade. Tim trodde då att kompisen skrattade åt honom och gav sig på honom och slog. Många barn blev rädda för honom och ville inte leka med honom. Jag ritade då denna serie för att försöka visa för honom vad han kunde göra när han blev arg och vad han inte kunde göra.

Tim tyckte inte om den här serien när han såg den första gången. Han rev sönder den och skrek till mig att han inte brydde sig. Jag sa: "Jag vet att du

bryr dig för annars skulle du inte bli arg nu.” Jag sa till honom att jag förstod att detta var jobbigt för honom. Sedan förklarade jag för honom att det var okej att han var arg bara han inte slog på någon. Jag var också noga med att inte skuldbelägga honom för att han rev sönder pappret. När vi jobbat med serien en tid, c:a två veckor, ändrade Tim sitt beteende mot sina kamrater och slutade slå.

Exempel 3. (Se bild nästa sida.)

Anna var en tjej som gick i tredje klass. Hon var en positiv och energirik tjej som ville vara med där det hände något. Tyvärr blev det ofta fel i kontakten med kompisarna¹ eftersom hon inte förstod att hon måste lyssna på vad kompisarna ville också. Detta seriesamtal kom till för att försöka förklara för Anna vad det var som gick fel när hon var med sina kompisar.

När hon och jag tillsammans läste den här serien sa hon: ”Oj, som det blir!” Vi pratade mycket om hur hon istället skulle göra för att undvika att hamna i konflikt med sina kamrater.

Jag hade förberett den här serien innan jag pratade med Anna. De första fyra rutorna hade jag ritat och skrivit i förväg. Där hade jag varit noga med att, utan att skuldbelägga henne, sätta fokus på vad det var hon gjorde som orsakade att det blev fel i kontakten med kompisarna. Jag ville också visa att det fanns något att göra åt det så att hennes kompisrelationer skulle bli bättre. Detta jobbade vi med under c:a en termin.

¹ Detta är ett exempel på *externalisering*. Något gick fel. Det var inte *Anna* som utpekades. Hennes självkänsla var inte hotad. I sakregistret hittar man sidangivelser för ytterligare exempel.

Exempel 4.

Här följer ett exempel på hur jag använt seriesamtal tillsammans med barnen för att lösa en konflikt mellan dem.

Fördelen med att använda papper och penna på detta sätt är att man fokuserar på vad som hänt istället för på vem som har rätt eller fel.

I detta exempel är två flickor och två pojkar inblandade. Olle och Gunnar leker i mysrummet på fritids. Anna och Lisa vill också leka där. Anna öppnar dörren två gånger utan att knacka. Killarna, som är där och leker, blir irriterade och går ut ur rummet och säger: "Ska du ha en smäll!" Olle säger åt Gunnar att hålla fast Lisa. När Gunnar håller fast Lisa slår Olle henne i huvudet. Killarna tycker att tjejerna får skylla sig själva eftersom de har öppnat dörren *två* gånger fast de sagt ifrån att de vill vara ifred.

Anna öppnar dörren 2 gånger
Olle och Gunnar kommer ut

Olle säger att Gunnar ska hålla fast Lisa
Gunnar gör som Olle säger.

Olle: "Du ska ha en smäll" och slår
Lisa i huvudet.

När barnen kom till mig var det många starka känslor i svallning. Tjejerna grät och killarna svor och skrek. Jag sa: "Berätta för mig vad som har hänt så att jag förstår!" Jag tog fram papper och penna eftersom jag har upptäckt att det oftast är lättare att förklara för varandra om man skriver eller ritar vad som hänt. Det här var vad vi kom fram till när vi satte oss ner för att prata om situationen. (Se bilden ovan²)

² Barnen har ritat bilderna, och jag har efter samtal med dem skrivit texten. Jag har också satt dit siffrorna för att förtydliga eftersom barnen inte ritat

Ett av barnen tog genast pennan och började rita och förklara. De andra kommenterade och berättade hur de såg på det hela. Efter en stunds diskuterande enades de om en version. Jag skrev upp stödord eller korta meningar som beskrev vad som hänt.

När vi var eniga frågade jag barnen hur vi skulle göra för att detta inte ska hända igen. En av pojkarna ritade slutet på serien och berättade hur han menade att man kunde göra. Jag frågade de andra barnen vad de tyckte om förslaget. De sa att de tyckte att det var okej. Då förtydligade jag serien genom att sätta ord till bilderna. Vi sparade serien och bestämde att vi skulle träffas efter några dagar för att följa upp och se om lösningen på problemet fungerade. När vi sedan möttes sade barnen att de tyckte att det vi kommit överens om hade fungerat bra.

Exempel 5.

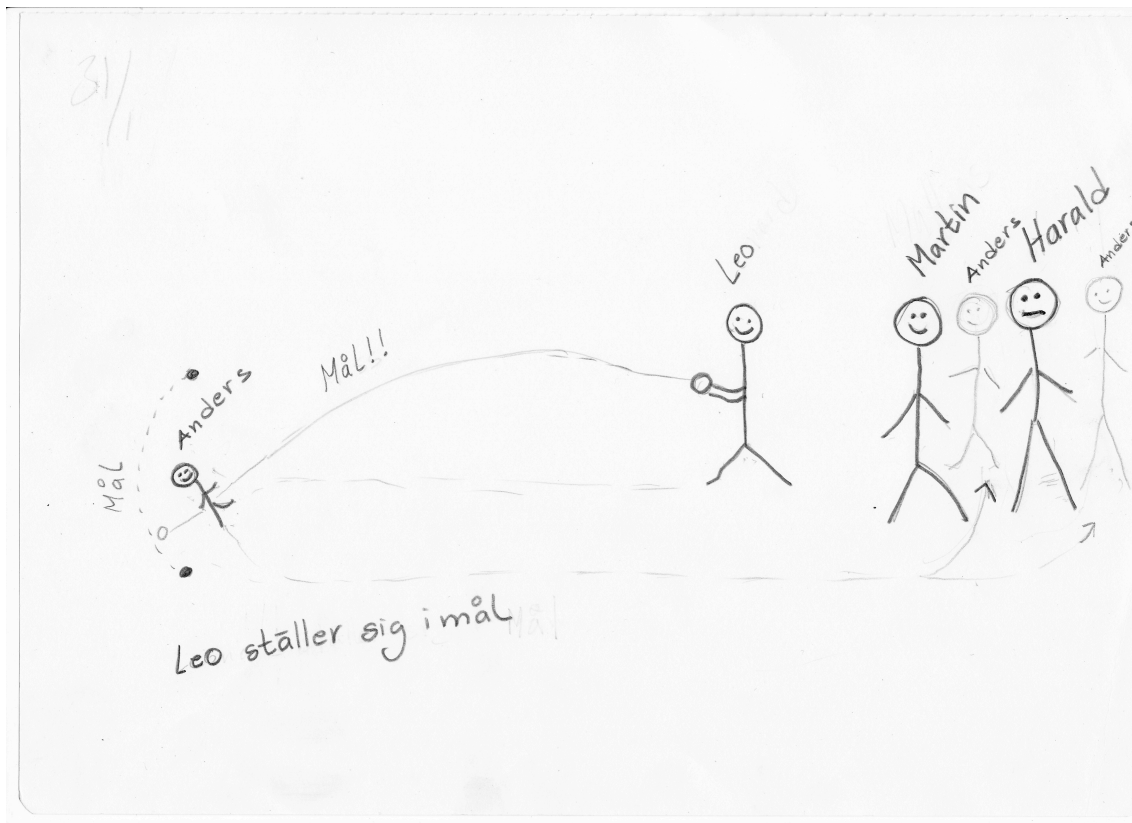
I det här exemplet är det fyra pojkar i tredje klass som övar på att göra mål på varandra. Killarna har bestämt att en av dem ska stå i mål. I detta fall är det Anders. Lyckas Leo, som kastar bollen, göra mål så får han stå i mål. Anders får då gå och ställa sig i kön. För Leo och Martin är det självklart att man går och ställer sig sist i kön. Detta håller inte Anders med om. Han tycker inte att det är så viktigt. (Se bilden på nästa sida.)

Här uppstår en konflikt därför att Anders inte tycker att det känns bra att gå och ställa sig sist utan ställer sig mellan Martin och Harald. Detta gör att Harald blir ursinnig och tycker att han tränger sig. När vi kommit så här långt är barnen överens om vad som hänt.

Det är bara det att Anders å sin sida tycker att det känns så bra att ställa sig mellan Martin och Harald och inte kan förstå varför Harald blir så arg för det.

Jag ritar upp bilden (se nedan), men Anders förstår ändå inte varför Harald blir arg. Han tycker inte att det är något att hänga upp sig på. När vi pratar menar han att Harald är onödigt känslig.

bilderna i följd som det hände. Sålunda började berättelsen med att Anna öppnade dörren och därefter kom Olle och Gunnar ut och slog till Lisa i huvudet. Bilderna nummer 3 och 4 kom till när vi hade samtalat om hur vi kunde göra för att det här inte skulle hända igen. Den här gången följer bilderna i förväntad ordning. När Olle öppnar dörren efter knackning och artig fråga säger han: ”Nej! Här är fullt.”

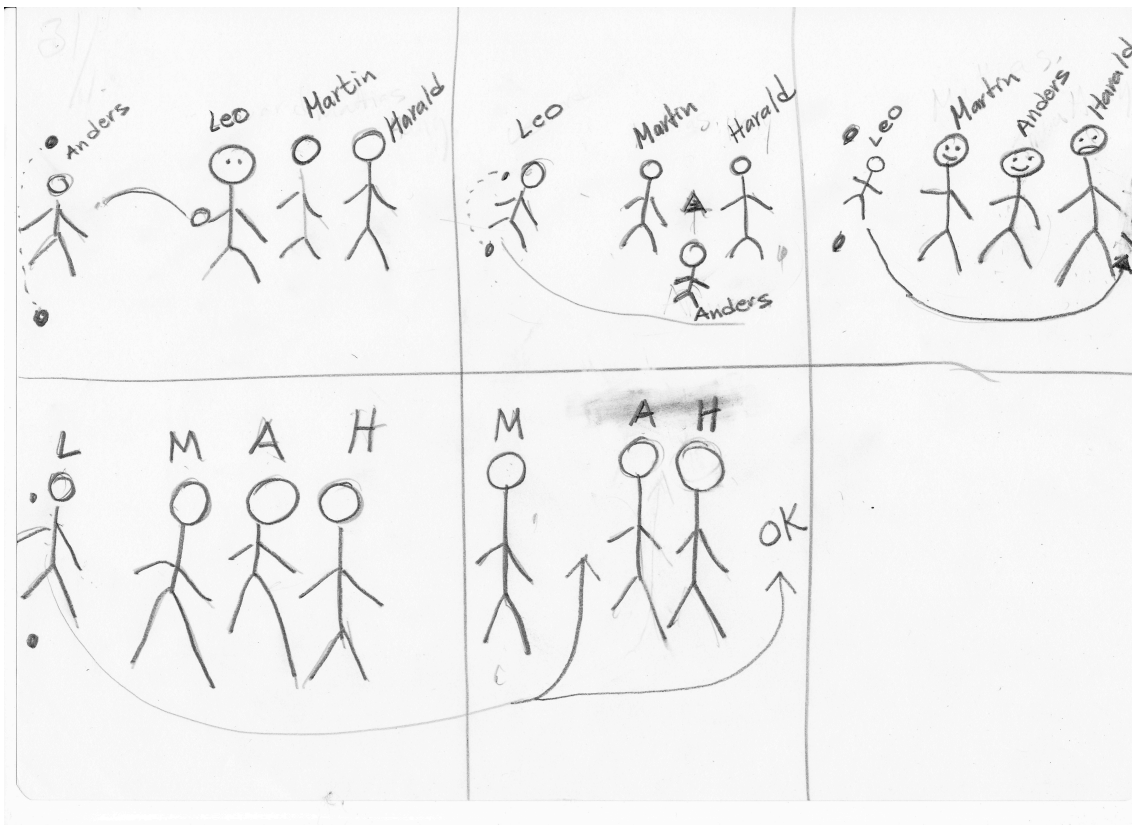

I det här läget säger jag till Marin och Harald att vi nog inte kan komma längre med detta just nu, och så ber jag att få återkomma till dem senare.

Sedan ber jag Anders om ett enskilt samtal. Jag ritat upp en ny bild, och vi går igenom händelseförloppet en gång till. För att få honom att förstå hur det kändes för Harald ritat jag en bild (se nästa sida) där vi byter rollerna så att Leo blir den som ställer sig framför Anders.

När vi gör detta så tittar han på mig och säger: ”Nu förstår jag vad du menar.”

Anders har väldigt svårt att sätta sig in i hur de andra barnen känner. Det krävdes att vi gjorde om händelsen så att han själv blev utsatt för det som kompisarna reagerade på. De översta tre bilderna (nästa sida) visar händelsen igen, och Anders och jag enas om att det var så det gick till. De två nedre bilderna visar samma historia med den skillnaden att Anders blir den som man ställer sig framför. Det är viktigt för hans självkänsla att han och jag tar denna del av historien i enrum.

Något som särskilt slagit mig i arbetet med barnen är att sådant som är självklart för oss vuxna inte alls behöver vara det för en del barn som har särskilda svårigheter. Det kan handla om brister i deras förmågor att sätta saker i sitt sammanhang, att se från en annans perspektiv eller att se konsekvenser av sitt handlande.

Det här beskrivna sättet att arbeta hjälper barnen att få överblick över situationen, att se den utifrån och att se sin egen roll i händelseförloppet. De kan ha svårt i samspel med andra, och de kan uppfattas som oempatiska. Ett bra sätt att arbeta med de barn som har sådana här brister i sin sociala kompetens är den metodik som är presenterad i det här kapitlet. Förhållningssättet är det som är beskrivet i hela boken.

När ett barn av omgivningen upplevs ha beteendeproblem är det till stor hjälp att tänka att vissa färdigheter hos barnet behöver utvecklas och tränas. (En lista över sådana – ALSUP, “Assessment of Lagging Skills and Unsolved Problems” – finns på www.livesinthebalance.org. Angående CPS, “Collaborative Problem Solving” se kap. 18, s 77 ff.) När man har tagit till sig det förhållningssättet blir det lättare att handskas med barn och grupper med svårigheter. Detta minskar känslan av maktlöshet som lätt kan infinna sig, något som i sin tur kan leda till att man hamnar i en negativ spiral (se kap. 1).